

CESIUNEA DE DREPTURI REGLEMENTATĂ ÎN DREPTUL COMUN ȘI ÎN DREPTUL PROPRIETĂȚII INTELECTUALE

Conf.univ.dr. Carmen Mladen
Judecător Curtea de Apel Craiova

1. Preliminarii. Până în anul 1946 transmisiunea contractuală a drepturilor patrimoniale de autor a fost supusă regulilor dreptului comun al contractelor. Legea nr. 596/1946 privind contractul de editare și dreptul autorului asupra operelor literare a constituit prima reglementare specială a contractului de editare, dispozițiile acesteia aplicându-se prin analogie și contractelor de reprezentare. Legea invocată și reglementările ulterioare au fost abrogate prin Decretul nr. 321/1956 privind drepturile de autor, la rândul lui abrogat de Legea nr.8/1996 care a fost modificată prin Legea nr. 285/2004¹. Legea română a dreptului de autor și a drepturilor conexe vorbește numai despre cesiunea drepturilor patrimoniale de autor, dar include în această categorie și ceea ce în realitate, reprezintă concesiune, reglementându-le pe toate în cadrul aceluiași capitol VII al legii invocate mai sus, denumit cesiunea drepturilor de autor. Dat fiind că regulile generale aplicabile contractului de cesiune a drepturilor patrimoniale de autor se grevează pe dreptul comun al teoriei obligațiilor, analiza ce urmează va fi structurată pe condițiile de validitate ale contractului de cesiune în ordinea în care sunt examinate și în dreptul comun.

2. Definiția cesiunii. Sensul uzual a cuvântului „cesiune” este acela de transmisiune pură și simplă a unui drept, în timp ce în cazul dreptului de autor o astfel de transmisiune pură și simplă a dreptului de autor în totalitatea sa nu are loc niciodată. Potrivit *legii privind dreptul de autor și drepturile conexe* cesiunea este convenția prin care autorul sau titularul drepturilor patrimoniale de autor transmite totalitatea sau o parte a drepturilor sale către o altă persoană în schimbul unui preț.

3. Consimțământul părților și cauza actului juridic. După cum se știe, actul juridic civil este manifestarea de voință cu intenția de a produce efecte juridice. Voința este de natură psihologică, motiv pentru care face obiect special de preocupare pentru psihologie, dar interesează și dreptul civil în special. Din procesul complex al voinței, dreptul civil reține doar două elemente ce se află într-o strânsă dependență, și anume: *hotărârea exteriorizată* și *motivul determinant*. Cel dintâi element reprezintă însuși consimțământul iar cel de-al doilea constituie cauza ori scopul actului juridic civil. Prin consimțământ se înțelege acea condiție esențială, de fond și generală a actului juridic civil care constă în hotărârea de a încheia un act juridic civil manifestată în exterior. Pentru a fi valabil, consimțământul trebuie să îndeplinească următoarele condiții: să provină de la o

¹Legea nr. 285/23 iunie 2004 pentru modificarea și completarea Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, M. O. nr. 587 din 30 iulie 2004.

persoană cu discernământ; să fie exprimat cu intenția de a produce efecte juridice; să fie exteriorizat; să nu fie alterat de vreun viciu de consimțământ².

În contractele de cesiune a drepturilor patrimoniale de autor problema consimțământului se referă la exercitarea drepturilor morale de autor și, mai ales, a dreptului de retractare³ dar și a celui care recunoaște autorului, fără deosebire de vârstă, o adevărată acțiune în resciziune pentru leziune. Datorită caracterului principal pe care îl au drepturile morale de autor, existența acestora are o influență determinantă în valorificarea drepturilor patrimoniale. La rândul său *cauza* sau *scopul* este acel element al unui act juridic ce constă în obiectul urmărit la încheierea unui asemenea act.

În literatura de specialitate⁴ se admite, în general, că în structura cauzei actului juridic civil intră două elemente: scopul imediat - *causa proxima*- numit și scopul obligației, care este stabilit pe principalele categorii de acte juridice civile⁵; scopul mediat - *causa remola* - numit și scopul actului juridic, care constă în motivul determinant al încheierii unui act juridic civil. Acest motiv se referă fie la însușirile unei prestații fie la calitățile unei persoane. Validitatea contractului va fi condiționată de caracterul licit și moral al cauzei sau scopului său. Pentru autor scopul direct și imediat îl constituie remunerația, iar scopul mediat afirmarea, dobândirea recunoașterii sale ca autor, consacrarea, etc. Pentru cesionar scopul direct și imediat îl constituie contraprestația autorului constând în remiterea operei, iar scopul mediat este acela de a-și recupera investiția și de a obține și profit pentru sine, chiar dacă la acesta se pot adăuga și considerente de ordin personal..

4. Capacitatea părților. Problema capacității părților în contractele de cesiune a drepturilor patrimoniale de autor trebuie examinată diferit, prin prisma celor două categorii de persoane (fizice sau juridice) care pot participa la raporturile care se nasc cu ocazia transmiterii, respectiv a dobândirii de drepturi patrimoniale de autor. Realizarea unei opere de către o *persoană fizică* dă naștere, în patrimoniul autorului⁶, drepturilor morale și patrimoniale care compun dreptul de autor, fără nici o condiție referitoare la capacitate. Așa fiind, dreptul de autor este recunoscut realizatorului operei fără nici o deosebire: minorului, interzisului sau persoanei având capacitatea deplină a drepturilor. Dar, dacă pentru a fi titulară de drepturi și obligații⁷, nu este necesară voința matură și conștientă, pentru asumarea de obligații⁸ prin săvârșirea de acte juridice o atare voință este necesară.

²În acest sens a se vedea G.Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. Ediție revăzută și adăugită, editura Șansa, București, 1999, pag.130 și urm.; D.Cosma, *Teoria generală a actului juridic civil*, Editura Științifică, București, 1969, pag. 117.

³ Dreptul moral de retractare a operei constă în posibilitatea recunoscută autorului de a-și retrage opera pe care a consimțit să o divulge sau chiar a divulgat-o anterior. Exercițarea acestui drept, care echivalează cu o denunțare unilaterală a contractului de editare, nu poate fi supusă cenzurii instanței în privința motivelor pe care se întemeiază și constituie o excepție de la principiul irevocabilității actului juridic reglementat de art.969 alin.1 și 2 c.civ. În cazul în care autorul își exercită dreptul de retractare, cesionarul care a suferit un prejudiciu are dreptul la despăgubiri.

⁴G.Beleiu, op.civ. pag.142 și urm.

⁵Se au în vedere principalele categorii de acte juridice civile: contractele sinalagmatice, actele cu titlu gratuit, actele reale și contractele aleatorii.

⁶În mod excepțional, anumite drepturi pot lua naștere în patrimoniul altor persoane. În acest sens a se vedea Viorel Roș, Dragoș Bogdan, Octavia Spineanu Matei, *Dreptul de autor și drepturile conexe*, Editura ALI Beck, București, 2005, pag.45 și urm.

⁷Este vorba de a avea capacitatea de folosință.

⁸ Este vorba de a avea capacitatea de exercițiu.

Este unanim exprimată opinia potrivit căreia, în lipsa unor prevederi speciale, în materia contractelor de valorificare a drepturilor patrimoniale de autor se aplică regulile generale ale capacității de exercițiu. În general, validitatea unui act juridic presupune ca părțile să aibă capacitate deplină de exercițiu, iar aceasta este valabil și în cazul actelor încheiate pentru transmisiunea drepturilor patrimoniale. Persoana lipsită de capacitate de exercițiu nu poate încheia acte juridice pentru cesiunea drepturilor patrimoniale de autor decât prin reprezentant. Minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă va încheia personal acte dar cu încuviințarea prealabilă a părinților sau a tutorelui. În ce privește *persoanele juridice*, capacitatea de folosință este guvernată de principiul specialității potrivit căruia persoanele juridice nu pot avea decât acele drepturi care corespund scopului lor stabilit prin lege, actul de înființare sau statut. Această dispoziție restrictivă a fost atenuată, prin art.55 din Legea nr. 31/1990 republicată⁹, în cazul societăților de capitaluri în scopul protejării intereselor terților. Se are în vedere faptul că, în raporturile cu terții, aceste societăți sunt angajate prin actele organelor lor, chiar dacă aceste acte depășesc obiectul de activitate, afară de cazul în care se dovedește că terții cunoșteau sau, în condițiile date, trebuiau să cunoască depășirea acestuia

5. Obiectul cesiunii. În doctrină nu există și nu a existat un punct de vedere unitar asupra aspectului privind obiectul actului juridic, opiniile exprimate fiind foarte variate: de la negarea existenței obiectului actului juridic¹⁰ până la identificarea lui cu efectul actului juridic-crearea, modificarea, transmiterea sau stingerea unui raport juridic¹¹. Cu toate acestea, este unanim recunoscut că, prin *obiect al actului juridic* se înțelege conduita părților stabilită prin acel act juridic civil, respectiv acțiunile ori inacțiunile la care părțile sunt îndreptățite sau de care sunt ținute¹². Cu referire doar la convenții, art. 962 c.civ. prevede că obiectul convențiilor este acela la care părțile sau numai una din părți se obligă.

Codul civil român, atunci când stabilește condițiile de validitate ale convențiilor se referă în principal la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească obiectul obligației și obiectul prestației, inclusiv la lucrul la care se referă obligațiile de a da. Aplicând regulile dreptului comun contractelor de cesiune, se constată că obiectul acestora trebuie să îndeplinească mai multe condiții.

Obiectul să existe. Obiectul actului juridic civil trebuie să existe. Aceasta este condiția primordială pentru valabilitatea obiectului juridic civil, în sensul că dacă obiectul lipsește, nu se mai pune problema îndeplinirii celorlalte condiții. Condiția existenței obiectului actului juridic se referă la opera pentru care se transmite dreptul de reproducere și difuzare. Constituie obiect valabil al cesiunii și operele viitoare¹³. Un bun viitor poate forma obiectul valabil al actului juridic civil, cu o excepție: succesiunea viitoare (nedeschisă încă) nu poate forma obiect nici pentru convenție, nici pentru actul unilateral care este renunțarea la succesiune (art.965 c.civ.). La rândul său legea specială interzice cesiunea drepturilor patrimoniale privind totalitatea operelor viitoare ale autorului, nominalizate sau nenominalizate, sancțiunea fiind aceea a nulității absolute¹⁴. În această ultimă situație, deși legea vorbește generic despre drepturile patrimoniale¹⁵ asupra totalității

⁹M.Of. nr. 1066/17.11.2004.

¹⁰M.B.Cantacuzino, *Elementele dreptului civil*, București,1921, pag. 432.

¹¹A.Ionașcu, *Drept civil, Partea generală*, București,1963, pag.37.

¹²G.Beleiu, Ed. Casa de Editură și Presă Șansa SRL București, 1992,pag. 138.

¹³Art.965 alin.1 c.civ. și art. 41 alin.2 din Legea nr. 285/23 iunie 2004.

¹⁴Art. 41 alin.2 din Legea nr. 285/23 iunie 2004.

¹⁵Totalitatea formelor de exploatare și utilizare a unei opere.

operelor viitoare, în literatura de specialitate¹⁶ s-a exprimat opinia potrivit căreia se are în vedere și numai cesiunea unui singur drept patrimonial (de ex. dreptul de reproducere) asupra totalității viitoare. În Franța, în lipsa unei prevederi legale, doctrina și jurisprudența au considerat ca sancțiunea este nulitatea relativă, având ca scop protejarea intereselor unei părți¹⁷.

Obiectul trebuie să fie determinat sau determinabil. Această condiție este prevăzută atât în art.948 pct.3 c.civ. cât și de art. 964 c.ci.v. Ea trebuie să fie respectată în toate cazurile, indiferent în ce constă obiectul conduitei părților-acțiune,abstențiunea, bun ori lucru. Potrivit legii speciale pe care o analizăm, această condiție privește atât obiectul obligației autorului cât și obiectul obligației cesionarului. Pentru autor obiectul obligației îl constituie opera care trebuie să fie individual determinată prin mijloacele cele mai potrivite cu natura ei: indicarea genului sau speciei în care se încadrează opera, indicarea titlului, a dimensiunilor operei, etc. Pentru cesionar obiectul prestației îl reprezintă copiile pe care trebuie să le realizeze în scop de difuzare și care trebuie să fie individualizate prin caracteristici de cantitate și de calitate, precum și remunerația pe care trebuie să o plătească cedentului sau altei obligații asumate.

În cazul contractelor de cesiune a drepturilor patrimoniale de autor, determinarea obiectului are un înțeles mai strict decât acela din dreptul comun, deoarece dispoziția legală din art.41 alin.1 impune, sub sancțiunea nulității relative, anumite clauze care vizează tocmai o determinare cât mai exactă a drepturilor cedate¹⁸. Acestea se referă la: drepturile patrimoniale transmise¹⁹, modalitățile de utilizare²⁰, durata²¹ și întinderea cesiunii²², precum și remunerația titularului dreptului de autor. Potrivit art.39 alin.2 din Legea nr. 285/23 iunie 2004 cesiunea drepturilor patrimoniale ale autorului poate fi limitată: la anumite drepturi, pentru un anumit teritoriu și pentru o anumită durată. În cazul operelor viitoare obiectul trebuie să fie cel puțin determinabil.

¹⁶V.Roș,Dragoș Bogadan, Octavia Spineanu Matei, *Dreptul de autor și drepturile conexe*, Editura All Beck, București, 2005, pag.357-358.

¹⁷În acest sens a se vedea A.Lucas, H.J.Lucas, *Traté de la propriété littéraire et artistique*, Editura Litec,Paris,1994,pag. 424; P Y Gautier, *Propriété littéraire et artistique* Editura Presses Universitaires de France, Paris, 1991, pag.406.

¹⁸Contractul de cesiune a drepturilor patrimoniale trebuie să prevadă drepturile patrimoniale transmise, modalitățile de utilizare, durata și întinderea cesiunii, precum și remunerația titularului dreptului de autor. Absența oricăreia dintre aceste prevederi dă dreptul părții interesate de a cere anularea contractului.

¹⁹Art.39 alin.7 din Legea nr. 285/23 iunie 2004 dispune că cesiunea unuia dintre drepturile patrimoniale ale titularului dreptului de autor nu are nici un efect asupra celorlalte drepturi ale sale, dacă nu s-a convenit altfel. Excepțiile de la această regulă sunt prevăzute la art.40,art.47 alin.4 și art. 74.

²⁰Art.13 din Legea nr. 285/23 iunie 2004. În literatura de specialitate s-a exprimat opinia potrivit căreia prin mod de utilizare se înțelege „un mod bine definit, concret, tehnic și economic independent”. Chiar și atunci când părțile au convenit o cesiune totală a dreptului de reproducere și distribuire, aceasta trebuie interpretată restrictiv, în sensul că utilizarea operei poate fi făcută numai prin mijloacele existente la data contractului.

²¹Nu este vorba de excepție de la dreptul comun decât în ceea ce privește numărul cazurilor în care intervine, iar nu în privința existenței/inexistenței instituției. Fiind vorba despre o transmitere a unui drept afectat de modalitatea unui termen extinctiv, deși rar întâlnită, ea există și în dreptul comun.

²²Art.39 alin.2 din Legea nr. 285/23 iunie 2004 prevede că, cesiunea poate fi limitată pentru un anumit teritoriu. Se mai au în vedere și dispozițiile art.51 alin.1 lit. b din aceeași lege, care se referă tot la întindere teritorială.

Obiectul trebuie să fie posibil. Principiul că nimeni nu poate fi obligat la ceva imposibil²³ se aplică și în această materie. În dreptul comun, obiectul nu este posibil doar în cazul în care imposibilitatea este absolută (adică pentru oricine). Dacă imposibilitatea este relativă - adică numai pentru un anumit debitor - atunci obiectul actului este valabil, iar în caz de neexecutare culpabilă din partea debitorului este angajată răspunderea sa civilă. Caracterul *intuitu personae* al cesiunii presupune însă că obiectul trebuie să fie posibil pentru autorul care se obligă să predea opera, dacă aceasta nu este realizată (căci și operele viitoare pot forma obiectul unei cesiuni), caz în care pe lângă cesiunea unui drept patrimonial ne putem afla și în prezența unui contract de comandă. Aceasta înseamnă că, autorul cedent trebuie să aibă talentul, capacitatea, cunoștințele, aptitudinile necesare pentru realizarea operei. În lipsa acestor calități, pentru pretinsul autor obligația este imposibilă, dar această imposibilitate nu este exoneratoare de răspundere pentru daune față de cesionar.

Imposibilitatea poate fi materială sau juridică. Este materială când prestația nu poate fi executată din pricina unei stări de fapt (ex. distrugerea operei). Imposibilitatea este juridică atunci când se datorează unei cauze juridice (ex. cesionarul a devenit titularul dreptului de autor asupra operei ca urmare a deschiderii unei succesiuni).

Obiectul să fie licit și moral, adică să fie în conformitate cu legea și cu regulile de conviețuire socială. Pentru cesionar obiectul este ilicit și imoral ori de câte ori exploatarea drepturilor cedate îl expune la sancțiuni civile, administrative sau penale.

Obiectul să fie în circuitul civil. Potrivit art.963 Cod civil numai lucrurile ce sunt în circuitul civil pot face obiectul unui contract. În materia cesiunii drepturilor patrimoniale de autor, sunt în circuitul civil numai operele pentru care autorul și-a manifestat voința de a fi publicate.

²³*Ad impossibilium, nulla obligatio.*